

SZABÓ ÁGNES

A Kommunisták Magyarországi Pártja az ellenforradalmi rendszer társadalmi viszonyairól (1919 – 1933)

1919. augusztus 1-én a Tanácsköztársaság megdöntésével lezárult a magyar történelem egy szakasza. Az antant segítségével a „jogaikba” visszahelyezett magyar uralkodó osztályok nem folytathatták sem a politikai hatalom gyakorlását, sem a gazdasági elnyomást, a kizsákmányolást ott, ahol mindez 1918 októberében, a magyar polgári demokratikus forradalomban megszakadt.

A magyar uralkodó osztályok a Horthy-korszak esztendei alatt szívesen dicsekedtek azzal, hogy a fasizmus bölcsője Magyarországon ringott, hogy a két világháború között a politikai reakció Európa több országában elterjedt formájának úttörő harcosai ők voltak. Valóban, az ellenforradalmi diktatúra, amely a proletárhatalom megdöntése után a kapitalizmust volt hivatva megerősíteni, hatalmi formájában, osztálybázisában jelentősen különbözött az 1918 előtti Magyarország uralmi formáitól, jóllehet annak sok elemét tartalmazta. A magyar ellenforradalmi rendszer a politikai reakciónak a régi mellett új, eddig ismeretlen tartalmi és módszerbeli elemeit egyesítette magában.

A Horthy-korszak társadalmi, politikai és gazdasági történetének átfogó marxista elemzése még nem történt meg. E munka elvégzéséhez jelentős segítséget nyújthat annak a történeti örökségnek vizsgálata, amelyet a korabeli marxisták, az illegális Kommunisták Magyarországi Pártja az ellenforradalmi korszakot értékelően ránk hagytak. Megállapításaik fontos útmutatások, amelyeket elemezve közelebb kerülhetünk a magyarországi fasiszta rendszer megértéséhez.

A kapitalizmus általános válságában restaurálódó magyar tőkés uralmat a politikai, társadalmi és gazdasági élet eddigi fejlődésének útjából számos tényező térítette el. Ezek: az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, a polgári demokratikus és a proletárforradalom, valamint a trianoni béke értelmében az ország területében és gazdasági struktúrájában beállott változások. Mindezek következtében megváltozott a magyar társadalom egyes osztályainak és egyes rétegeinek egymáshoz való viszonya. A nagybirtokos osztály elveszítette politikai vezető szerepét. A fináncsőke megszabadult ugyan az osztrák vetélytárustól, de most a háborúban elszegényedett, szétzilált és a szocialista gazdasági politika által megbolygatott gazdasági rendszernek vált urává. Növekedett a középrétegek, a városi kispolgárság, a parasztság politikai aktivitása és igénye az önálló politikára. A proletariátus diktatúrájából kiábrándultak, a magántulajdon szentségét hirdelve szembekerültek a forradalmi munkásosztállyal, de igényeket támasztottak az uralkodó osztályokkal szemben is. Ez utóbbiaknak harccal és taktikázással kellett őket a háttérbe szorítani. Ahhoz, hogy a forradalmi munkásság elleni harcban az uralkodó osztályok bázisát alkossák, hozzájárult rettegésük a proletárforradalomtól és a magántulajdon féltése. A kapitalista restauráció megszilárdításáért vívott harcban tehát a magyar uralkodó osztály

lyoknak nemcsak a proletariátus ellen kellett küzdeniük, hanem e harc eszközeinek és szövetségeseinek úgy kellett megnyerni a középrétegeket, hogy közben azok önállósuló politikai törekvéseit is letörjék. A magyar társadalomban beállott változások miatt a tőkés uralmat a politikai hatalom régi keretei között visszaállítani már lehetetlen volt.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának — amely huszonöt éven keresztül egyetlen következetes erőként harcolt a fasiszta diktatúra ellen — elemeznie kellett e rendszer osztálytartalmát, osztálybázisát és uralkodási módszereit. Csak így tudta politikai irányvonalát kialakítani, csak így harcolhatott azért, hogy a rendszert a tömegek előtt leleplezhesse, felkészítse őket az ellenforradalmi diktatúra megdöntésére, és ehhez megjelölje közelebbi és távolabbi feladataikat.

A fehérterror illegalitásba szorította a Kommunisták Magyarországi Pártját, legtapasztaltabb vezetőit meggyilkolta, vagy emigrációba kényszerítette. Az első és legfontosabb feladat a párt újjászervezése, az illegális tevékenység módszereinek kiművelése volt. Emellett a KMP szinte a Tanácsköztársaság megdöntését követő napon hozzákezdett a nehéz és fontos elméleti munkához, amelynek középpontjában a magyarországi helyzet elemzése állott. A magyar kommunisták feladata rendkívül nehéz volt. A megdöntött proletárdiktatúra után és az Európa-szerte még tartó forradalmi hullám közepette kellett ennek az elemző munkának az első lépéseit megtenni, olyan időszakban, amikor a nemzetközi munkásmozgalom fő kérdése volt még a proletárforradalmak közvetlen győzelemre vitelének lehetősége. A politikai reakció új formái ekkor még csak kezdetleges formában jelentkeztek egyes európai államokban.

A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulása óta eltelt, mindössze néhány, kemény harcokban eltelt hónap kevés tapasztalatával, hiányos marxista-leninista műveltséggel, szinte elsőként került illegalitásba. Az illegális párt építéséhez szükséges elméleti, szervezeti és gyakorlati kérdésekben járatlan volt, nem állt rendelkezésére a korábbi magyar társadalmat elemző, marxista irodalom sem. Tehát a pártépítés gigászi munkájának megoldása mellett az egész magyar társadalom elemzésének bonyolult feladatai is előtte álltak. E munka nehézségeinek felmérésében nem elhanyagolható tényező az sem, hogy a párt szervezési munkájában is hosszú időn keresztül a proletárdiktatúráért vívott közvetlen harc szükségessége állt előtérben. Hiszen a egyetlen körülmények között az illegális párt zászlaja alá elsősorban a proletárdiktatúra hívei sorakoztak, olyan emberek, akik értették és vállalták a társadalmi változás szükségességét, hajlandók voltak ezért harcolni, de megfelelő elméleti és harci tapasztalatok hiányában, az osztályharc bonyolult formáiban, az új jelenségek felismerésében nehezen tájékozódtak. Ez a politikai reakció elleni harc formáinak kidolgozását — a sok tekintetben helyes társadalmi elemzés ellenére — akadályozta.

Mindennek ellenére a kommunisták a Tanácsköztársaság megdöntése után azonnal kifejezésre juttatták véleményüket a Magyarországon végbement eseményekről. Fórumok a nemzetközi kommunista sajtó, valamint az emigrációban és Magyarországon készített illegális kommunista újságok voltak. Nézeteik ezenkívül a Kommunista Internacionálénak küldött jelentéseikből és feljegyzéseikből maradtak fenn ránk.

A Kommunisták Magyarországi Pártja helyzetelemző munkájára 1919 és 1933 között az volt a jellemző, hogy igen aprólékosan, eseményről eseményre vont a marxizmus-leninizmus nagyító lencséje alá a magyarországi társadal-

mat. Így a részeiben viszonylag pontos elemzés csak ritkán, egy-egy plénumon vagy kongresszuson állt össze az egész társadalmat, annak minden osztályát és rétegét érintő, átfogó társadalomrajzzá. De a kommunisták figyelmét már a legkorábbi időszakban sem kerülték el az új jelenségek, amelyek arra utaltak, hogy az ellenforradalmi rendszerben a politikai reakció tartalom- és módszerbeli változásai jelentkeznek. Mégis néhány év kellett ahhoz, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja a politikai reakciónak ezeket az új jelenségeit összegezze.

„A fasizmus semmiféle általános jellemzése — bármilyen helyes legyen is az önmagában véve — nem mentesít bennünket attól, hogy a fasizmus fejlődésének sajátosságait s a fasiszta diktatúra különböző formáit az egyes országokban és a különböző időszakokban konkrétan tanulmányozzuk és számon tartjuk. Minden országban meg kell vizsgálni, ki kell kutatni, meg kell találni a fasizmusban azt, ami benne nemzeti sajátosság, nemzeti különlegesség, és ennek megfelelően kell a fasizmus elleni harc hathatós módszereit és formáit kijelölni” — állapítja meg Dimitrov.¹ Ha a KMP politikai munkáját ennek a gondolatnak a fényében vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy kiindulási pontja a konkrét magyarországi helyzet elemzése volt, a nemzetközi munkásmozgalom tapasztalatainak segítségével. Eljutott azonban egy olyan történelmi periódusba, amikor megrekedt a fasizmus általános jellemzésénél, s a magyarországi fasizmus elleni harc helyes módszereit és formáit csak akkor jelölte ki, amikor a pártban uralkodóvá vált dogmatizmussal szakítani tudott.

A magyarországi eseményeket a kommunisták már 1919 őszén a nemzetközi munkásmozgalom nyilvánossága elé tárják. „Budapesten a munkásuralom bukása után azonnal fegyveres tiszti alakulatokat szerveztek, amelyek büntető különítményeknek nevezik magukat... Magyarországon ma a burzsoázia mezítelen diktatúrája uralkodik. Meztelen és leplezetlen, mert ittás a saját győzelmétől és nem érzi szűkségét annak, hogy szemérmesen olyan frázisok mögé bújjék, amilyenek mögött a többi országok kapitalistái meghúzódnak.”² Majd Horthy Miklósnak Budapestre történő bevonulása után azt írják: „A katonai diktatúra minden szabad szót csírájában akar elfojtani. . . A hatalom újra a feudális agráriusok kezében van, akik arra kényszerülnek, hogy a fehér csapatok védelme alatt a felállítandó királyságban újra létrehozzák elveszett uralmukat. Ezen a tényen nem változtatnak a polgárok és parasztok új kormányba belépő »képviselői« sem. A polgárok semmit sem tanultak és mindent elfelejtettek. És legalábbis ma, készen állnak arra, hogy félelemből és gyávaságból a legszélsőségesebben reakciós bandák uszályhordozói legyenek.”³

A két idézet azt bizonyítja, hogy a kommunisták vizsgálatának kiinduló pontja annak tisztázása, hogy ki a hatalom tényleges birtokosa.

A korabeli kommunista irodalom vizsgálódásának középpontjában a kapitalizmus restaurációját szolgáló fehérterror, valamint a fehérterrort gyakorló tiszti különítmények állanak. A kommunisták látják, hogy Horthy Miklósról és Nemzeti Hadseregére „a tőke urainak éppen úgy szüksége van, mint a föld urainak”, de nem látják még eldöntöttnek, hogy ki lesz a győztes. A fennálló hatalmat katonai diktatúrának tartják, amelyen belül folyik az osztályok harca. Ennek a katonai diktatúrának fő sajátossága: a hatalmat gyakorló

¹ Dimitrov : Válogatott beszédek és cikkek. Budapest, Szikra. 1952. 145. l.

² Rote Fahne, 1919. aug. 7.

³ Rote Fahne, 1919. nov. 18.

tiszti különítményeknek igen erősek az önállósulási törekvéseik a kizsákmányoló osztályokkal és a középrétegekkel szemben. „Az eszköz öncéllá vált” — fogalmazták meg a kommunisták —, és bonckésük alá veszik a tiszti különítmények „arculatát”, tevékenységük mozgató rugóit. Ismertetik a nemzetközi közvéleménnyel kelezésük körülményeit, leleplezik a proletárdiktatúra ellen folytatott harcukat, megmutatják társadalmi hátterüket, a különítményesek politikai múltját.

Az a réteg, amely a Nemzeti Hadsereg zömét alkotja — állapítják meg a kommunisták —, azonos azzal a társadalmi réteggel, amely a háború előtti Magyarországon a hadseregben és a közigazgatásban betöltötte az állások túlnyomó többségét és a vesztes háború után kenyér nélkül maradt. E rétegek vezető elemének — helyesen — az aktív tiszteket tartják, akiknek anyagi és társadalmi boldogulása egyaránt összefonódott az elnyomó államgépezettel. Ez az aktív tiszti réteg kiegészül a kispolgárság soraiból verbuvált elemekkel, akiket a kommunista irodalom „diákság”-nak nevez. Ezek a tartalékos tisztek vagy altisztek olyan csoportjai voltak, amelyek gyerekfejjel kerültek ki a frontokra és leszerelésük utáni elhelyezkedésük szinte a lehetetlennel vált egyenlővé a leromlott magyar gazdasági életben. E rétegek saját államfenn tartó szerepükről szavalnak, hatalmukat az uralkodó osztályok konszolidációs kísérleteiben veszélyeztetettnek látják.

A tiszti különítmények önállósulási törekvéseinek jelei és az egyes osztályok és rétegek harca a hatalomért felveti a kommunisták soraiban azt a gondolatot is, hogy Magyarországon valamiféle bonapartizmus van születőben.

Honnan a KMP-nek ez az értékelése? Elsősorban a történelmi analógiából. A burzsoázia és a proletariátus osztályharcában, az uralkodó osztályok egymás közötti ellentétében a franciaországi 1848 történelmi megismétlődését látják. „Valahányszor a burzsoá társadalomban az osztályharcok olyan éles formát öltenek, akár a burzsoázia különböző rétegei között, akár a burzsoázia és a proletariátus között, hogy a társadalmi rend már csak nyílt erőszakkal tartható fenn, beáll a fegyveres erőszak uralma, amely egy kalandort állít a kalandor hadsereg élére, aki azután erőszakosan »békére« kényszeríti az osztályokat” — írja a Proletár 1920. november 15-én.

Az ellenforradalom demagógiájában, a „keresztény nemzeti egység” hirdetésében, amelyet először a Nemzeti Hadsereg tűzött zászlajára, szintén az 1848-as ellenforradalommal és a bonapartizmussal azonos vonásokat ismerték fel. „Megmentették” a társadalmat a „társadalom ellenségeivel” szemben. A régi társadalom jelszavait „tulajdon, család, vallás, rend” jelszókként kiadták saját hadseregükbe, s az ellenforradalmi kereszties hadjáratnak odakiáltották: „E jelben győzni fogsz.”⁴

Ezt az analógiát azonban nem tekintjük merev és történelmietlen összehasonlításnak. A gondolat részbeni jogosságát indokolja, hogy a XIX. század közepén a politikai reakció új formáját jelentette a forradalmi mozgalmakkal szemben. A fasiszmus viszont a kapitalizmus általános válságának talaján fakadt. Történelmi feladata szintén az, hogy a forradalmi mozgalmakat elfojtsa, terjedésüknek gátat vessen. De míg a bonapartista állam a valóságban tényleg bizonyos egyensúlyi állapotot tükrözött az osztályok között, addig a fasiszta diktatúra a fináncoligarchia által kézbe tartott hatalmi forma. Az viszont

⁴ Marx: Louis Bonaparte Brumaire tizennyolcadikája. Kossuth — Magyar Helikon. 1960. 19. l.

történelmi tény, hogy a fasiszta diktatúrák keletkezésének időpontjában jelentkezik bizonyos labilitás az egyes osztályok között, s ez különösen jellemző volt a magyarországi állapotokra. Így a KMP-nek ezt az értékelését úgy is tekinthetjük, mint a XX. század új politikai reakciója felismerésének csíráit.

Emellett 1920 közepére a KMP-ben kialakul az a vélemény, hogy bár a magyar uralkodó osztályok a magántulajdon védelmében tevékenykedő tiszti különítményeknek ideig-óráig megbocsátják még az antikapitalista szólamaikat is, azonban a nagybirtokosoknak és nagytőkéseknek csakúgy, mint a kispolgárságnak, rendezett, konszolidált ellenforradalmi rendszerre van szükségük. Ezt követeli az antant és ezt követelik az említett osztályok gazdasági érdekei is.

Az 1919 és 1921 közötti időszak politikai hatalma tartalmának megítélésében jelentkeztek a kommunisták soraiban olyan nézetek is, amelyek szerint itt nem katonai diktatúráról, nem a nagybirtokosok és nagytőkések politikai hatalmáról van szó, hanem olyan kispolgári hatalomról, amelyet a nagybirtokosok és fináncsök csak lépésről lépésre tudnak visszaszorítani.

E nézetek megjelenését a magyar társadalom felszíni jelenségei messze-meszeen igazolni látszóttak, akár az első nemzetgyűlés összetételét, benne a kispapárt képviselőinek nagy számát, akár az első kormányok személyi összetételét vizsgáljuk. De a korabeli kommunista irodalom nem sokat időzik ennél a kérdésnél. A hatalom osztálytartalmának kispolgári meghatározásával egyidőben már olyan cikkek is napvilágot láttak, amelyek azt taglalják, hogy milyen viszonyban állnak egymással a felszínen észlelhető politikai jelenségek és az egyes osztályok tényleges politikai szerepe, valamint a rendszer politikai tartalma. Ezek a cikkek elsősorban azt vizsgálják, hogy a konszolidációs folyamat az uralkodó osztályokon belül milyen politikai és gazdasági ellentétek harcában megy végbe, továbbá azt az igen fontos módszert, hogy miként képesek az uralkodó osztályok a politikai hatalom gyakorlásából a kispolgári pártok képviselőit úgy kiszorítani, hogy a mögéjük felsorakozott rétegeket a rendszer politikai bázisaként megtartsák. E vizsgálódás alapján vonják le a kommunisták azt a következtetést, hogy a nagybirtokos osztály és a nagytőkések politikai hatalmukat úgy szilárdíthatják meg, hogy a különítményesek egy részét beépítik az államapparátusba, a középrétegek és kulákság képviselőit egy egységes kormányzó pártba kívánják tömöríteni.

Az illegális sajtó arra is felhívja a figyelmet, hogy az uralkodó osztályokat az ellenforradalmi rendszer társadalmi egyesületei ezer és ezer szállal fűzik a tiszti elemekhez.

Bár 1921 közepére elég általánossá válik a KMP-ben az az értékelés, hogy itt lényegében a nagybirtokos osztály és nagytőke politikai uralmáról van szó, mégis a húszas évek közepén ismét felmerülnek olyan nézetek, amelyek szerint Magyarországon 1919–1921 között a fasiszta kispolgárság volt uralmon.

Bethlen István miniszterelnökké történő kinevezését a magyar kommunisták az ellenforradalmi diktatúra legfontosabb eseményének tartották. Már 1921 tavaszán regisztrálták, hogy az eddigiekhez viszonyítva Bethlen „új színt” is hoz a politikai közéletbe. Elemezték „mérésékelt liberalizmusát” és azokat a törekvéseit, amelyek Bethlen politikájában a Tisza István-féle osztálypolitikához való visszatérésre utaltak. Mindemellett benne látták a finánctőke politikai exponensét is.

„Kapitalizmus csak egyféle van, finánckapitalizmus. A banktőke uralma. A magyar imperializmus megbukott. Az országot megnyirbálták és kiszolgál-

tatták a győztes félnek. De ez nem jelenti azt, hogy a magyar finánckapitalizmus lemondhat arról, hogy Magyarországon továbbra is kezében tartsa a politikai és gazdasági uralmat — írta 1921 júniusában Rudas László —. Tovább kell haladnia mindenáron, a magyar imperializmus bukása olyan válság, amelyből még nagyobb centralizáció és koncentráció segítségével igyekszik kimászni. Vagyis még szűkebbre szorul a banktőke urainak a köre, még nagyobb banktrösztök és kartellek és szindikátusok alakulnak. És megalkotni igyekeznek a maguk „jogrendjét”, és nem tűrik semmilyen osztály részéről, hogy ebben őket akadályozza. Ez volna a konszolidáció.”⁵

A Bethlen-kormány jelentőségének elismerése, a bethleni konszolidáció lavírozásának, sokarcúságának felismerése mellett a KMP soraiban tovább élt az a vélemény, hogy még Bethlennek sem fog sikerülni az igen éles ellentétektől terhes magyar társadalom fejlődését a nagybirtokosok és nagytőkések politikai szekerébe fogni. Ezt azokra a belpolitikai megrázkódtatásokra alapozták, amelyek 1921—1922-ben még többször megingatták a kormányt. (A két királypuccs, a pénzügyi stabilizáció kísérleteinek kudarca, az egységes kormánypárt megteremtése körül kialakult harcok.)

Emellett a nemzetközi munkásmozgalomban még tartó forradalmi hullámtól is sokat várt a magyar kommunista párt. Várta, hogy a forradalom győzelme Németországban olyan eltolódásokat fog eredményezni a nemzetközi osztályerőviszonyokban, amelyek elsöprik a magyar uralkodó osztályokat is, és így újból létrejönnek a proletárdiktatúra megteremtésének feltételei.

A magyarországi ellenforradalmi rendszer azonban tovább erősödött és egyre erőteljesebbé váltak azok a törekvések, amelyek arra irányultak, hogy a politikai hatalmat megfelelő gazdasági, pénzügyi stabilizációval szilárdítsák meg. Az illegális magyarországi kommunista sajtó ezzel kapcsolatban megállapította, hogy a rendszer jobboldali (különítményes) ellenzékének a kormány részéről történő további háttérbe szorítása azt a célt szolgálja, hogy becsalogassák a külföldi tőkét, amely nélkül a magyarországi kapitalizmus nem konszolidálódhat és további fejlődésre képtelen. A különítmények háttérbe szorítása ellenére a kommunisták kitartottak amellet az értékelés mellett, hogy itt nyílt, ellenforradalmi burzsoá diktatúra van hatalmon, és az 1922-es nemzetgyűlési választások kapcsán felhívták a figyelmet arra, hogy a „demokrácia csak egy alkalmas köntös, amely azt a célt szolgálja, hogy elleplezze az osztályellentétek ridegségét, hogy eltakarja az ellenforradalom esztelenségét és jogot írjon az ellenforradalom cégtáblájára akkor, amikor a nyers osztályerőszak uralkodik”.⁶

A bethleni konszolidációnak nyílt burzsoá diktatúraként való meghatározása nem jelentette egyúttal a rendszeres fasiszta diktatúraként való értékelését. A KMP a huszas évek közepéig csupán a rendszerbe beépített és időnként önállósulási törekvéseiket kifejezésre juttató, lényegében a magyar fasiszta diktatúra jobbszárnyát képező, dzsentri és kispolgári elemeket tartotta a fasiszmus magyarországi exponenseinek.

Viszont felismerte, hogy a „demokráciát” képviselő parlamentnek semmi köze sincs a polgári demokráciák burzsoá parlamentjéhez, s az nem egyéb, mint az ellenzéki pártok vezetői mögé felsorakozott rétegek megtévesztésének eszköze, amely a politikai reakció egyik módszerbelileg új vonása.

⁵ Rudas László: Klasszikus példa. Proletár, 1921. júl. 21.

⁶ Kommün, 1922. máj. 17.

Magyarországon tehát látszat-demokrácia van, ahol a demokratikus szabadságjogokért is harcot kell folytatni, s e harc vezetője sem lehet más, mint a munkásosztály. Megszületett tehát a kommunisták körében annak a gondolatnak a csírája, hogy a nyílt burzsoá diktatúra körülményei között a demokráciáért vívott harc következetes zászlóvivője csak a kommunista párt vezette munkásosztály lehet.

1925 augusztusában került sor a Kommunisták Magyarországi Pártjának I. Kongresszusára. Ez volt az első olyan kommunista összejövetel a Tanácsköztársaság megdöntése óta, amely a hazai és az emigrációban élő kommunista vezetők viszonylag széles plénumán vitatta meg a magyarországi helyzetet. Így ez az összejövetel vált az első olyan értekezletté, ahol a magyarországi társadalmi és osztályerőviszonyok felméréseivel az ellenforradalmi Magyarországról átfogó kép alakult.

A kongresszusra készült tézisek külön vitatták a magyar társadalmi, politikai és gazdasági élet problémáit. Ezek közül a legjelentősebb témánk szempontjából is a Kun Béla által készített elemzés: „A politikai helyzet Magyarországon, és a KMP feladatai”. A tézisek átveszik, összegezik és kiegészítik a KMP eddigi megállapításait. A magyarországi politikai hatalom osztálytartalmát illetően már nincs ingadozás. Magyarországon — állapítják meg a tézisek — a nagybirtokosok és nagytőkések együttes hatalma uralkodik, amelyben a fináncőke tör a vezetésre. E vezetés biztosítását szolgálja az, hogy az államháztartás pénzügyi helyreállításának érdekében kiszolgáltatják az országot a külföldi fináncőkének.

Kun Béla a két uralkodó osztály szövetségében egyaránt vizsgálja az egybekovácsolódási és széthúzásra okot adó tendenciákat. Az előbbiekre elsősorban a forradalomtól való változatlan félelem hat, az utóbbira a két osztály bizonyos gazdasági és politikai ellentétei.

Bár a húszas évek közepére az a jellemző, hogy az erősödő bethleni rendszer egyre inkább „demokratikus arcával” fordul a magyar társadalom felé, a kongresszus ismét felhívja a magyar dolgozók figyelmét arra, hogy hiába hirdeti a kormány, hogy likvidálja az ellenforradalmat, ennek az ellenkezője az igaz: annak módszereit törvényesítette és alkalmazza a munkásosztállyal szemben.

A társadalmi osztályerőviszonyokat elemezve, a kongresszus két jelenséget rosszul ítél meg. Az egyik: Horthyban csupán az 1919—21-es időszak kispolgári ellenforradalmának politikai exponensét látja, és úgy ítéli meg, hogy Horthy Miklós politikai szerepe a dzsentrí, kispolgári szárny háttérbe szorításával hanyatlóban van. A másik: a párt, amely már négy éven keresztül figyelte a legitimisták és szabad királyválasztók párviadalát, túlértékeli a legitimizmus veszélyét. Nem veszi észre, hogy a nagybirtokosok és nagytőkések legitimista szárnya lényegében 1921 őszén, a második királypuccs letörésével csatlakozott a bethleni konszolidációs rendszerhez.

Az I. kongresszus munkájának elméleti és gyakorlati értékét emeli, hogy a hatalom politikai tartalmát meghatározó tényezők vizsgálatát kiterjesztette a középrétegekre is. A kongresszus megerősítette azt a kommunisták körében már régebben is jelentkező nézetet, hogy a magyar társadalomnak vannak olyan kispolgári rétegei, amelyek a magántulajdon védelme érdekében elsősorban igénylik az ellenforradalmat, de szemben állnak annak terrorisztikus kilengéseivel, a fehérterrorral. A kongresszus a kispolgárság különböző csoportjainak politikai arculatát vizsgálva, arra a megállapításra jutott, hogy

soraikban az aktív irredentizmustól a polgári közömbösséig különböző színezetű állásfoglalások találhatók. A tézisek azt állapítják meg, hogy a magyar kispolgárság nagyobb részének lényegében megfelel a nyílt ellenforradalmi diktatúra még akkor is, ha képviselőinek a politikai hatalom gyakorlásából történt kiszorítása miatt egyes csoportokban bizonyos sértődöttség mutatkozik. A haladó értelmiség, valamint a zsidó kispolgárság az ellenforradalom további demokratikus likvidálását követeli legitimista vezetéssel. A kispolgárság ellenzéki pártjainak törekvésében felismeri, hogy ezek nem a polgári demokráciáért küzdenek, hanem csupán még néhány engedményért, s vezetőik félelme nagyobb tömegeik esetleges baloldali megmozdulásától, mint a politikai szabadságjogok iránt érzett vágyuk.

A falu társadalmának megrajzolásából — amire az I. kongresszuson szintén sor került — számunkra a legérdekesebb a falu burzsoáziájának értékelése. A kommunisták a nagygazdáknak látják az ellenforradalmi rendszer legmegbízhatóbb bázisát. A kulákság társadalmi súlya nagy — állapítják meg a tézisek. A háború és infláció ezt a réteget megszabadította adósságaitól. Birtoka megnőtt a földreform révén, bár szeretne terjeszkedni a nagybirtok rovására, mégis a rendszer legmegbízhatóbb támasza, Habsburg-ellenes és irredentista. A középparasztságot úgy ítélik meg, mint amely az elárult földreform miatt kiábránduló-félben van a rendszerből, a kapitalizmus gazdasági terhei viszont erősen, egyre erősebben érintik.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának I. Kongresszusa tehát az ellenforradalmi rendszer társadalmi rajzát az előbbieknél pontosabban, a különböző rétegek egymáshoz való viszonyát elemzőbben vázolta fel. Az I. kongresszuson ismét megerősítették, hogy a magyar társadalom körülményei között a demokráciáért vívott harc elsődleges, és ennek vezetője csak a munkásosztály lehet. Ezzel a megállapítással a KMP jelentős lépést tett előre azon az úton, amelynek eredményeként megszületett az a felismerés, hogy a politikai reakció magyarországi formája elleni harcban a demokráciáért való küzdelem éppen úgy elsődleges, mint mindazokban az országokban, ahol a fasiszta mozgalom veszélyezteteti, vagy a hatalomra jutott fasiszta diktatúra elsöpri a demokratikus szabadságjogokat. Ez azonban nem jelentette annak a fontos elméletnek részletes kidolgozását, amely határozottan és sokoldalúan megvilágította volna, hogy a magyar társadalmi viszonyok között a demokráciáért vívott harc a szocialista forradalomért folytatott küzdelem elkerülhetetlen szakasza, amely megelőzi a közvetlen proletárdiktatúráért vívott harc időszakát, annak ellenére, hogy Magyarországon már egyszer győzött a proletárhatalom.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának I. Kongresszusa lezárta a párt életének egy szakaszát és megnyitotta az új, magasabb fokú fejlődés útját a párt előtt. Határhő azonban témánk szempontjából is, hiszen a húszas évek közepétől fogva egyre inkább előtérbe kerül a magyar társadalom viszonyainak elemzése és összevetése a fasiszmus nemzetközi megjelenési formáival.

A magyar kommunisták 1925 második felétől igen sokat foglalkoznak az osztályerőviszonyok nemzetközi alakulásával és megállapítják, hogy a demokráciák rendszere Európa-szerte válságba jutott, „rég és új demokráciák recsegnek. A fasiszmus, bonapartizmus viaskodik velük s a demokráciák lépésről lépésre kénytelenek visszavonulni.”⁷

⁷ Új Március, 1926. máj. 1.

A kapitalizmus ideiglenes és viszonylagos stabilizációja idején tehát egyrésztől megszilárdulnak a régi burzsoá demokráciák, másrésztől erősödnek a fasiszta tendenciák, új fasiszta puccsok növelik a fasiszta országok számát és a húszas évek elején keletkezett fasiszta hatalmak viszonylag nyugodtabb körülmények között építhetik tovább uralmukat.

A megszilárduló burzsoá demokráciák, valamint a fasiszta diktatúrák megerősödésének folyamata egyaránt hat az Anglia és Olaszország felé orientálódó Bethlen-kormányra. A magyar politikai életben megszilárdulnak a „demokratikus” vonások (pl. fővárosi törvényhatósági választások), és nagyobb helyet kapnak a konzervatív uralmi formák. Ezek közül a legjelentősebb a felsőház megteremtése 1926-ban.

Mielőtt azonban a Bethlen-kormány az 1926-os választásokkal elérné megszilárdulásának csúcsát, a magyar politikai életet gyökeréig megrázza a frankhamisítási botrány. A nyilvánosságra kerülő dokumentumok azt bizonyítják, hogy a pénzhamisítást elkövető személyek szoros kapcsolatban állottak a magyar politikai élet magasrangú vezetőivel, egészen a miniszterelnökig. Az események elleplezését célzó kormányintézkedésekből a kommunisták bizonyítottan látják, hogy a nagybirtokosok és nagytőkésékek politikai hatalmának képviselői között mindenütt ott vannak az ellenforradalom első szakaszának fasiszta elemei, vagyis az egész magyar államapparátusban ott van a fasiszmus. Habár még nem nevezik az egész bethleni rendszert egyértelműen fasiszta diktatúrának, már nemcsak a kispolgári, dzsentri elemeket tartják a magyar fasiszmus bázisának.

1926-tól fogva viszont általánossá válik, hogy a kommunisták a magyarországi ellenforradalmat fasiszta diktatúrának értékelik, de ennek részletes elemzésére, a magyarországi ellenforradalmi rendszer fejlődése sajátosságainak összegezésére csak 1929-ben kerül sor.

1928-ban a kapitalizmus ideiglenes és viszonylagos stabilizációjának időszaka a vége felé közeledik. A Bethlen-kormány viszonylag nyugodt két éve után, a mezőgazdaságban már megmutatkozó válságjelek nyomán ismét felszínre törnek a uralkodó osztályok belső ellentétei. A magyar társadalomban végbement változásokat és a belőlük levonható következtetéseket részben a KMP 1928-as plénuma, részben a párt II. kongresszusára való felkészülés során készült tézisekben végezte el.

E feladatok megoldása során éles viták zajlottak le a KMP-ben. A viták egyik fontos pontja a magyarországi ellenforradalom értékelése volt.

A viták sorát az ún. „Julius tézisek” bírálata nyitotta meg. A Julius téziseket Alpári Gyula, az KMP Központi Bizottságának tagja, az Inprekorr főszerkesztője, a nemzetközi munkásmozgalom nagyra értékelt Juliusa készítette.

Alpári téziseiben fellép az olyan nézetek ellen, amelyek a magyarországi uralmi formát ismét valamiféle bonapartizmusnak tekintették. E nézet hirdetői, így többek között Kun Béla is, az 1926-os parlamenti választások győzelme nyomán létrejött és Bethlen István miniszterelnök által hirdetett „felülről való egységben” — abban, hogy látszólag a magyar társadalom minden rétege felsorakazott a kormány mögé — a bonapartizmus magyarországi megvalósulását látták.

Alpári kifejtette téziseiben, hogy a bonapartizmus csak forradalmi időkben jelentkezik, hiányoznak azonkívül a bonapartizmusnak olyan jellemző jegyei, mint pl.: az alsó néposztályok kijátszása a vagyonos osztályok ellen.

A kérdésben Alpárinak igaza volt, hiszen a konszolidált politikai hatalom körülményei között Magyarországon hiányzik a bonapartizmus legfőbb ismertetőjele: „a katonai klikkre (a hadsereg legrosszabb elemeire) támaszkodó államhatalom lavírozása két ellenséges osztály és erő között, amelyek többé-kevésbé egyensúlyban tartják egymást”.⁸

Téziseiben Alpári viszont azt is tagadta, hogy Magyarországon fasiszta diktatúra van. Szerinte a faszizmus éppen úgy mint a bonapartizmus, csak forradalmi korszak sajátossága. Tagadta, hogy a faszizmus konszolidálódhatik, hogy az 1919–1921-es ellenforradalmi korszak politikai tényezői be vannak építve az államhatalomba. Alpári szerint velük az uralkodó osztályok leszámolnak már a húszas évek elején. Alpári tehát a magyar ellenforradalmi rendszernek éppen azt a sajátosságát nem látta meg, hogy a különítményesek közül csak a legvadabbul ellenszegülőkkel (pl. Prónayval) számolt le a hatalom, a többi a rendszer támaszává vált az államapparátuson belül. Alpári szerint Magyarországon burkolt diktatúra van, osztályparlamenttel, alsó- és felsőházzal, felelős minisztériummal, s ez lényegében az 1918 előtti politikai hatalom folytatása. Alpári Gyula itt figyelmen kívül hagyta a Tanácsköztársaság hatását a magyarországi társadalmi viszonyokra. A bethleni rendszer konzervatív jegyeit egy konzervatív burzsoá diktatúra bizonyítékaként értékelte. Alpári álláspontjával — és a kommunista irodalomban másutt is fellelhető nézetek kapcsán — felmerült a kérdés: hogyan is értékeljük a bethleni rendszerben megtalálható konzervatív hatalmi formákat? Igaz-e, hogy a Bethlen-kormány konzervatív liberalizmusa az ellenforradalmi diktatúrát a demokrácia irányában enyhítette?

Maga Bethlen a parlamentben 1929 tavaszán, a közigazgatási törvény tárgyalásakor elmondott beszédében a rendszert „érdekképviseleti korrekatívumokkal egyesített demokráciának” nevezi. És mind a felsőháznak, mind pedig a virilistáknak az önkormányzatban azt a szerepet szánja, hogy gátat vessenek a túlzó demokratizmusnak.

A korabeli kommunista irodalom nagy része ezekben a korrekatívumokban látja a magyar fasiszta rendszer sajátosságát, az ellenforradalmi rendszert erősítő támasztó pilléreket. A kommunisták véleménye szerint mind a felsőház megteremtése, mind a közigazgatási reform lényegében a nacionalista, parasztfogó és terrorisztikus rendszabályokkal élő fasiszta diktatúrát volt hivatva erősíteni. Vagyis, a bethleni konszolidáció konzervatív uralmi formái nem a politikai „demokrácia”, hanem a fasiszta diktatúra irányában hatnak.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának júliusi plénumára készített tézisek a magyar ellenforradalmi rendszer hatalmi formáit és módszereit értékelve, az állam megnövekedett szerepét fasiszta sajátosságnak minősíti. Ez az eddigiekhez viszonyítva a rendszer értékelésének új elemét képezi. A háború előtti állammal szemben a fasiszta állam, az erőszakszervezeteken kívül, egész sereg társadalmi szervezetet épített ki, amelyeket magába olvaszt és közreműködésükkel militarizálja az egész társadalmat. Az állam az egész oktatási apparátust a fasiszta elmélet propagandájának szolgálatába állítja. Az állam válik a külföldi hitelek egyik legfontosabb közvetítőjévé. Ehhez még — a gazdasági válság első jeleinek nyomán — azt fűzik hozzá a tézisek, hogy az elkövetkező időkben az állam gazdasági funkciói állandóan növekedni fognak.

⁸ Lenin Művei. Budapest, Szikra. 1952. 25. köt. 234. 1.

A magyar kommunista pártban folyó vitákkal egyidőben került sor a Kommunista Internacionálé VI. kongresszusára, amelyen a többi között a fasiszmus kérdéseit is megvitatták.

Az új fasiszta diktatúrák keletkezése, az olasz fasiszmus megerősödése arra késztették a Kominternt, hogy a politikai reakciónak Európa-szerte erősödő új jelenségeivel az eddiginél behatóbban foglalkozzék. A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának ülése 1926 tavaszán határozatot hozott e tárgyban. A kérdés fontosságát azzal indokolta, hogy Kelet- és Délkelet-Európa országaiban, mint Finnországban, Litvániában, Lengyelországban, Romániában, Magyarországon, továbbá Olaszországban és Spanyolországban a burzsoázia nyílt terrorja dühöng. Az ellene való harc érdekében szükséges a rendszert, osztálybázisát tanulmányozni és az ellene való harc formáit kidolgozni.

A Kommunista Internacionálé VI. Kongresszusán már ennek a határozatnak a szellemében vitatták a fasiszmus ismérveit, sajátosságait.

A kongresszusi vitában a magyar párt küldötteinek megbízottja is részt vett, s a magyar küldöttek egymás között is vitatták a kongresszuson elhangzottakat.

A kongresszuson vita tárgyát képezte, hogy a kapitalizmus akkori körülményei között a fasiszmus általános irányzat-e, vagy sem. A gazdaságilag fejlett, illetve a gazdaságilag fejletlen országokra jellemző uralmi forma a fasiszmus?

A magyar küldöttség amellet foglalt állást, hogy a kapitalizmusnak abban a szakaszában a fasiszmus minden országban jelentkező irányzat, s ennek ismérveit a magyar küldöttség az alábbiakban foglalta össze: 1. A polgári demokrácia általános krízise, 2. az osztályok egymásközötti viszonyának labilissá válása, 3. a középrétegek politikai súlyának megnövekedése, 4. a burzsoázia közvetlenül gyakorolja befolyását gazdasági szervezeteivel a végrehajtó hatalomra. 5. A burzsoázia társadalmi organizációja növekszik (katonaság) és összeolvad az államhatalom-organizációkkal (korporatív állam). 6. A burzsoázia a szociáldemokrácia útján a munkásosztályt is bevonja a maga organizációjába. 7. Megjelennek a nagy tömegpártok, mint pl. az egységes párt. 8. Fasiszta módszer a terror és a szociális demagógia állandó keverése.

A KMP vezetőinek ezek a megállapításai illettek a huszas évek fasiszta diktatúráira és a magyarországi helyzetre egyaránt. Bár voltak vitatható pontjai ennek a jellemzésnek — mint pl. az egységes pártnak nagy tömegpártként történő értékelése —, mégis ezek a megállapítások további lépést jelentettek előre, mind a magyarországi politikai helyzet, mind a fasiszmus mibenlétének felismerésében, és a kettő közötti rokonvonások feltárásában.

A nemzetközi fórumon és a magyar párt soraiban lezajlott viták nyomán 1929-re kialakul a magyarországi ellenforradalmi rendszernek átfogó értékelése és az olasz fasiszmussal való összehasonlítása.

Eszerint Magyarországon a proletárdiktatúra bukása után kispolgári fasiszta kormány alakult. Mint látjuk, tovább tartotta magát az a nézet, hogy az első korszakban, 1919—1921 között a kispolgárság volt hatalmon.

A bethleni korszakról viszont megállapítják, hogy a nagyburzsoázia fasiszta rendszerű kormánya, amely a kispolgári fasiszta formációkat részben szétverte, részben beépítette a maga rendszerébe.

A magyarországi fasiszta kormányokról a kommunisták megállapítják, hogy azok nem tömegmozgalmak, hanem a dzsentrik és a kispolgárság fasiszta

mozgalmára támaszkodva jutottak hatalomra. A tömegmozgalmak hiányának okát a magyar ellenforradalmi rendszerben a kommunisták abban látják, hogy egy gazdaságilag rendkívül tönkrement országban, amelyben a két forradalom minden osztályt és minden réteget felkavart, az uralkodó osztályok a tömegmozgalmakkal járó veszélyeket nem vállalhatták. Az adott körülmények között az ellenforradalom főfeladata, a gazdasági stabilizáció érdekében, az összes osztályok és rétegek „megnyugtatóása” volt.

A magyar és az olasz fasizmus közötti különbség tehát abban jelentkezett, hogy míg az olaszországi hatalomrajutása előtt három évig erős tömegmozgalmakat szervezett, addig a magyarországi a proletárdiktatúra megdöntésével azonnal hatalomra jutott.

A kommunisták a magyar fasizmus szociális bázisát a városi kispolgárság ellenforradalmi részében és a fasisztáknak nevezhető dzsentri mozgalomban látják. A kommunista irodalom azt is leszögezi, hogy „a kispolgárság” „önálló” mozgolódása minden fasiszta mozgalom egyik jellemzője, de a hatalom meghódításának szempontjából az olasz fasizmus „alulról” fejlődött, a magyar „felülről”.⁹

A magyar fasizmus további sajátosságait az alábbiakban rajzolják meg: a magyar fasiszta diktatúra szétverte a régi pártokat és megteremtette az egységes pártot, amely fasiszta jellegű szervezet. Az egységes pártban a magyar társadalom rétegeinek legkülönbözőbb képviselői ülnek együtt. A parlament látszat-intézmény, a kormányzásban a jólfelfegyverzett állami apparátusnak van jelentős szerepe.

A magyar fasiszta rendszer további sajátossága, hogy míg a KMP-t illegitimitásba szorította, a polgári és kispolgári pártoknak nagyobb mozgási szabadságot engedélyezett, mint az olasz. A választás a városokban a fasiszta diktatúra ellenére sem formális. Élnek és működnek a reformista szakszervezetek. A magyar fasiszta rendszerhez a választott parlamenttel szemben hozzátartozik a felsőház, a kinevezett tagokkal és az érdekképviselői küldöttekkel. Az új közigazgatási törvény azt a célt szolgálja, hogy a helyi önkormányzatoknál a virilisták és az érdekképviselők kiküldötteivel biztosítsák az állami beavatkozást.

A magyar fasiszta diktatúrában a korporatív szervezetek a mezőgazdaságban jelentkeztek először akkor, amikor a kormány létrehozta a mezőgazdasági kamarákat.

Értékelésükben a kommunisták rámutattak arra is, hogy a kormányzat a munkások és tőkésék közötti érdekképviselői formák megteremtésére is törekedett — kevés sikerrel.

A magyar ellenforradalmi rendszerben oly nagy szerepet betöltött társadalmi egyesületekről az a párt véleménye, hogy ezek a fasiszta ideológia fő terjesztői.

A fasiszta diktatúrának azt a törekvését, hogy megteremtsék a „nemzeti egységet”, megalkossák a legtökéletesebb osztályegyüttműködést, miképpen Olaszországban, Magyarországon is a nacionalizmus szolgálja a legjobban.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának a magyar ellenforradalmi rendszerről adott értékelése megítélésem szerint alapjában helyes. Magába foglalja azokat az általános ismérveket, melyek a huszas évek fasiszta diktatúráiban — így elsősorban az akkor klasszikusnak ítélt olaszban — is megvol-

⁹ Új Március. 1929 ápr.—júl.

tak és tartalmaz olyan megállapításokat is, amelyek éppen a sajátos bethleni rendszer ismérvei, s a kettő egymással szoros összhangban van. A KMP tehát tíz éves szakadatlan elemző munka, állhatatos vizsgálat után jól oldotta meg a kapitalizmus általános válságának talaján létrejött politikai reakció tartalmi és módszerbeli mibenlétét.

Annak oka, hogy mindezek ellenére sem jutott tovább a helyes politikai irányvonal teljes kimunkálásában, a szektarianizmus felülkerekedésében keresendő. Ez többek között abban mutatkozik, hogy a magyar ellenforradalmi rendszer fasiszta diktatúráként történő jellemzése mellett a szociáldemokrata pártot „szociálfasiszta”-nak értékeli. Ez a hibás és káros meghatározás a nemzetközi kommunista mozgalom szülötte, abból a helytelen tételből fakad, hogy a szociáldemokrácia nem más, mint a fasizmus balszárnya.

A szociáldemokratáknak szociálfasisztákként történő értékelése néhány éven át uralkodóvá lett a magyar pártban is. Ez gátjává vált a fasizmus elleni harc legfontosabb és legeredményesebb fegyverének, a munkásegység kikovácsolásának, és természetesen akadályozta az antifasiszta haladó erők összefogását is, leszűkítette a párt lehetséges szövetségeseinek táborát. A szektarianizmus felülkerekedése háttérbe szorította a demokratikus szabadságjogokért vívott harc szükségességét valló kommunista nézeteket is.

A demokratikus szabadságjogok védelme, mint a fasizmus elleni harc alapfeltétele, a huszas évek végén, 1928 őszén kerül újból napirendre a magyar pártban. A Lukács György által készített Blum-tézisek néven ismertté vált tervezet abból a célból készült, hogy — mint a többi tézisek — segítséget nyújtsanak a II. kongresszusára készülő pártnak a magyar társadalmi és osztályerőviszonyok értékelésében.

A Blum-tézisekben is kifejezésre jut az a felismerés, hogy a kapitalizmus viszonylagos és időleges stabilizációja a vége felé közeledik és a magyar társadalom egyes osztályai és rétegei közötti ellentétek tovább mélyültek. Ilyen körülmények között a Bethlen-kormány fő feladata, hogy intézkedéseket hozzon, amelyek a továbbiakban is a nagybirtokosok és nagytőkések érdekeit szolgálják, megőrzik a két uralkodó osztály politikai hatalmát.

Lukács a megoldás várható módjának tartja: vagy a konzervatív uralmi formák felé történő eltolódást a legitimista nagybirtokos szárny bevonásával; vagy a „demokratizálódást”, a bethleni rendszer fasiszta tömegbázisának kiszélesítésével. A fasiszta kispolgárság politikai aktivitásának újbóli növelésére Lukács szerint bármely módon történik a kísérlet, a rendszer továbbra is a „fináctőke által egyesített nagybirtok és nagytőke együttes uralma a faszált államgépezettel”. Tekintettel arra, hogy az adott körülmények között a kispolgári ellenzéki pártok semmi jelét sem adják annak, hogy harcolnának a polgári demokráciáért, csak a KMP feladata lehet a demokratikus szabadságjogok védelme, a demokráciáért való harc. És ebből a megállapításból azt a következtetést vonja le Lukács, hogy a proletárdiktatúráért vívott küzdelmet Magyarországon a demokratikus diktatúráért folyó küzdelemnek kell megelőznie. Vagyis a proletárdiktatúra Magyarországon csak egy demokratikus diktatúrából nőhet át.

A Blum-téziseket, mint helytelen, jobboldali elveket hirdetőt, elveti a magyar párt és kimondja, hogy ahol volt már egyszer proletárdiktatúra, mint Magyarországon, ott csakis a közvetlen proletárdiktatúráért folyhat a harc. Ez a szektarianizmus a nemzetközi helyzet helytelen értékeléséből táplálkozott. Agazdasági világválság nyomán kibontakozó politikai válságokat,

elsősorban a németországit, olyan forradalmi válságként ítélték meg, amely meghozza az eltolódást a nemzetközi osztályerőviszonyokban, elsőpri Bethlent és utat nyit a várva-várt proletárforradalomnak.

A gazdasági világválság mélyen megrázkódtatta a magyar társadalmat, azonban a nagybirtokos és nagytőkéseknek sikerült hatalmukat megtartaniok. Az uralkodó osztályok hatalmuk biztosítása érdekében valóban kísérleteztek a Blum-tézisekben felvetett és később a KMP-ben ismét jelzett mindkét módszerrel. Bethlen Istvánt a konzervatívabbnak ismert Károlyi Gyula váltotta fel, aki a francia imperializmus segítségével akarta az ellenforradalmi rendszert megmenteni. Kísérlete nem járt sikerrel, bár konzervativizmusa abban sem gátolta, hogy konzervatív politikáját a nyílt ellenforradalmi módszerekkel, a statárium bevezetésével kombinálja. A konzervativizmus ebben a történelmi szituációban is a fasiszta diktatúrát erősítette. A diktatúra nem enyhült, sőt, hamarosan áldozatául esett a Kommunisták Magyarországi Pártjának két kiemelkedő vezető egyénisége, Sallai Imre és Fürst Sándor.

Mínt hogy Károlyi Gyula politikája sem váltotta be az uralkodó osztályok hozzá fűzött reményeit, a magyar politikai hatalom birtokosai a kommunisták által már jelzett második utat is kipróbálták.

Gömbös Gyula miniszterelnökké történő kinevezésével kísérletet tettek arra, hogy a fasiszta rendszert „demokratizálják”, azaz olyan politikust állítsanak a porondra, aki képes lesz arra, hogy kiszélesítse a fasiszta diktatúra tömegbázisát.

A felülről való „demokratizálás” mellett a magyar uralkodó osztályok korábban, már 1929-ben arra is kísérletet tettek, hogy új pártok engedélyezésével és a szociáldemokrata párttal kötendő új paktummal (az elsőt 1921-ben kötötte Bethlen és Peyer) növeljék befolyásukat a balratolódó tömegek körében. A kommunisták a kormánynak ezt a manőverezési kísérletét hamar felismerték, azonban ahelyett, hogy a kialakuló ellenzéki pártokkal igyekeztek volna kapcsolatot teremteni és harcolni a válságos helyzetben levő rendszer ellen, nem tettek különbséget a fasiszta kormánnyal alkudozni hajlandó ellenzéki vezetők és a mögéjük felsorakozó tömegek között. Az új ellenzéki pártokat mint fasiszta kormányellenzékét tartották számon, ez megnehezítette a rendszer elleni harcot a KMP számára is.

A Kommunisták Magyarországi Pártja tehát a harmincas évek elejére úgy jutott el, hogy felismerte a magyar ellenforradalmi rendszer tartalmát és osztálybázisát, az ellene való harc következetes módszereinek kidolgozásában azonban gátolta szektás, merev, dogmatikus szemlélete, amely 1928 után a pártban uralkodóvá vált.

A magyar kommunisták harci tapasztalatai valamint a nemzetközi kommunista mozgalom internacionalista segítségével később lehetővé tette, hogy a KMP leszámoljon dogmatikus szemléletével és a magyar társadalom vizsgálatát új elemekkel gazdagítva ne csak a rendszer osztályhatalmát és bázisát elemezze pontosan, hanem ki tudja dolgozni az antifasiszta harc magyarországi módszereit is.

Az illegális KMP eredményei és hibái is arra tanítanak bennünket, hogy munkánk során használjuk fel pártunk történelmi örökségét. Elemzése és bírálata egyaránt segíti alkotó munkánkat.

А. САБО

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ВЕНГРИИ ОБ ОБЩЕСТВЕННЫХ УСЛОВИЯХ
КОНТРРЕВОЛЮЦИОННОГО РЕЖИМА (1919—1933)

Резюме

Свержением Советской республики был закончен один из этапов венгерской истории. Венгерские господствующие классы, восстановленные в свои «права», с помощью антанты, не могли продолжать ни практику политического господства, ни практику экономического угнетения в том виде, в каком она была прервана в октябре 1918 года в Венгерской буржуазной демократической республике. Венгерский контрреволюционный режим и по своей форме и по своему классовому базису значительно отличался от формы господства, существовавшей в Венгрии до 1918 года, хотя этот режим имел многие прежние черты. Венгерский контрреволюционный режим объединял в себе помимо черт старой политической реакции, и новые методы управления.

Коммунистическая партия Венгрии, которая после победы контрреволюции была загнана в глубокое подполье, для выработки политики против контрреволюционного режима должна была учесть венгерские общественные условия. КПВ в ходе реорганизации партии одновременно проанализировала и общественные классы, слои венгерской фашистской диктатуры.

Статья в исторической последовательности анализирует установки, созданные венгерскими коммунистами в результате изучения венгерского контрреволюционного режима.

Уже с самого начала публикуются статьи венгерских коммунистов, в которых они излагают мнения венгерских коммунистов о венгерской политической реакции перед международным и венгерским рабочим движением. Коммунисты в первую очередь изучали роль офицерских отрядов, осуществивших белый террор в реставрации капитализма, и установили, что и капиталисты и помещики в одинаковой мере нуждались в них. Они занимались и стремлениями этих отрядов к самостоятельной власти. О 1919—1921-х годах сложилось мнение, что в этот период существовала военная диктатура, в рамках которой шла борьба отдельных классов за фактическую власть. С другой стороны, учитывая роль средних слоев в политической жизни, сложилось мнение, что по сути дела в Венгрии существует мелкобуржуазная фашистская власть. После назначения Иштвана Бетлена премьером Венгрии, в рядах Коммунистической партии Венгрии стало общепринятым мнение, что в Венгрии существует власть крупных помещиков и представителей финансового капитала и что представители финансового капитала стремятся захватить все руководство.

В середине двадцатых годов на первом съезде Коммунистической партии Венгрии был дан общий анализ всех классов и слоев венгерского общества. В ходе этого анализа было установлено, что независимо от т. н. «демократической» политики, в Венгрии существует явная контрреволюционная диктатура, и что при этих условиях борьба за демократию может быть задачей только исключительно рабочего класса и его авангарда — КПВ.

Анализ усиливающегося и расширяющегося в международном масштабе фашизма помог КПВ сравнить венгерский контрреволюционный режим с итальянской фашистской диктатурой, считавшейся в то время классической.

В конце двадцатых годов КПВ в результате многих теоретических дискуссий конкретизировала свои взгляды о венгерском контрреволюционном режиме и определила критерии венгерской фашистской диктатуры. КПВ осталась при своём мнении, что в первый период (1919—1921) фашистская мелкая буржуазия была у власти, а период Бетлена она считала фашистским правительством крупной буржуазии, которое разгромило формы мелкобуржуазного фашизма, но отчасти использовало их. КПВ видела разницу между итальянским и венгерским фашизмом в том, что в Венгрии приходу фашизма не предшествовало сильное массовое движение.

Автор статьи показывает, что несмотря на то, что в конце двадцатых годов КПВ пришла к правильным выводам в анализе венгерского контрреволюционного режима, она не сумела правильно определить свою политическую линию. Сектантское руководство КПВ не придавало значения борьбе за демократические свободы. Теоретический анализ классового содержания и базиса контрреволюционного режима мог привести к выработке методов антифашистской борьбы в Венгрии только тогда, когда с теоретической помощью международного движения КПВ сумела порвать с догматизмом.

A. SZABÓ

LE PARTI DES COMMUNISTES DE HONGRIE ET LES CONDITIONS SOCIALES
DU RÉGIME CONTRE-RÉVOLUTIONNAIRE (1919—1933)

Résumé

A la suite de l'effondrement de la République Hongroise des Conseils une étape de l'histoire de la Hongrie se vit achevée. Les classes dominantes qui avec l'aide de l'Entente se virent restituer leurs droits n'étaient plus à même de continuer l'exercice du pouvoir, ni l'oppression économique, l'exploitation, là, où elles les avaient interrompues lors de la révolution bourgeoise-démocratique de 1918. Le régime contre-révolutionnaire hongrois quant à ses formes de pouvoir, à sa base de classe accusait une différence prononcée vis-à-vis des formes de pouvoir ayant été en vigueur en Hongrie avant 1918, bien qu'il en recelât maints éléments.

Le régime contre-révolutionnaire hongrois, en présence des anciens éléments de la politique réactionnaire en comportait d'autres, inconnus jusqu'à présent quant à leur contenu et méthodes.

Le Parti des Communistes de Hongrie se trouvant après la victoire de la contre-révolution dans l'abîmè de l'illégalité se vit contraint — afin d'élaborer la substance politique de la lutte à diriger contre le régime — d'analyser les conditions sociales de la Hongrie. Le Parti des Communistes de Hongrie poursuit ce travail parallèlement au combat mené pour la réorganisation du Parti; il soumit à l'examen les conditions des classes et des couches sociales de la dictature fasciste hongroise.

Compte tenu de l'ordre historique l'article se met à analyser les positions adoptées par les communistes au cours de l'étude du régime contre-révolutionnaire de Hongrie.

Après l'échec de la République des Conseils les communistes hongrois relegués à l'oeil et à l'illégalité trouvaient immédiatement le *forum* pour démasquer le régime contre-révolutionnaire. Dès le début ils ont publié des articles qui mirent au grand jour l'opinion formulée par les communistes hongrois sur la politique réactionnaire pratiquée en Hongrie. Les communistes examinaient avant tout le rôle que les détachements d'officiers, instruments de la terreur blanche, avaient à jouer dans la restauration du régime capitaliste et arrivèrent à constater que les capitalistes les comptaient à leur aide tout aussi bien que les propriétaires fonciers, mais au début ils étaient préoccupés en premier lieu des tendances d'indépendance témoignées par ces mêmes détachements. Des années 1919—1921 une opinion s'était formée, d'une part, suivant laquelle une dictature militaire était en vigueur dans les cadres de laquelle les différentes classes menaient des luttes pour le pouvoir effectif. D'autre part, à la suite du rôle joué par les couches moyennes dans la vie politique une autre opinion vient d'être formée qui maintenait que c'était le pouvoir fasciste petit-bourgeois qui détenait le pouvoir en Hongrie. Après la nomination d'István Bethlen président du conseil l'opinion devenait générale dans le Parti des Communistes de Hongrie qu'il s'agissait du règne politique des grands propriétaires fonciers et des capitalistes monopolistes, où ces derniers cherchaient à s'emparer du pouvoir.

C'est au milieu des années 20 que le Parti des Communistes de Hongrie arriva, à son premier congrès, à l'analyse approfondie des classes et des couches sociales de Hongrie, et constata que malgré tout aspect «démocratique» de la politique on y assiste à une dictature contre-révolutionnaire ouverte, où toute lutte menée pour la démocratie reviendra uniquement à la classe ouvrière et à son parti dirigeant, le Parti des Communistes de Hongrie.

Après avoir achevé l'analyse détaillée de la société, l'examen du fascisme se développant et se répandant à l'échelle internationale contribuait à ce que le Parti de Hongrie poursuivit — en procédant à une comparaison avec la forme classique du fascisme, la dictature fasciste italienne — l'examen du régime contre-révolutionnaire.

À la fin des années 20 le Parti des Communistes de Hongrie éclaircit au cours de nombreux débats théoriques sa conception formulée sur le régime contre-révolutionnaire de Hongrie et définit les critères de la dictature fasciste en Hongrie. Tout en persévérant dans sa conviction suivant laquelle pendant la première période (1919—1921) c'était la petite bourgeoisie qui détenait le pouvoir, quant à l'ère de Bethlen il professa qu'elle s'avéra le gouvernement de type fasciste de la grande bourgeoisie qui, en partie, réprima les formations fascistes petites-bourgeoises et les encadra, en partie, dans son propre système. En ce qui concerne la différence entre le fascisme hongrois et le fascisme italien il la trouve dans le fait que l'accession au pouvoir du fascisme hongrois ne se vit pas précédé par un mouvement de masses.

Quant à l'analyse du régime contre-révolutionnaire hongrois l'article souligne que le Parti y parvint à de justes conclusions, encore qu'il ne sût fixer d'une manière rassurante sa propre ligne politique à suivre. En résultat d'une direction sectaire qui prédominait au sein du Parti, le combat mené pour les droits démocratiques de liberté fut relegué au second plan. Le travail théorique examinant attentivement le contenu et la base de classes du régime ne se développa à nouveau et n'arriva à élaborer les moyens à employer en Hongrie au cours des luttes antifascistes que lorsqu'avec l'aide idéologique du mouvement communiste international il rompit avec le dogmatisme.